

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра філософії та міжнародної комунікації

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

«V КАНТІВСЬКІ ЧИТАННЯ»

до річниці від дня народження І. Канта

23 квітня 2025 р.

ЗМІСТ

ШИНКАРУК Василь Дмитрович, ШИНКАРУК Олександра Василівна <i>ЕТИКО-ПРАВОВІ ІДЕЇ ІММАНУїЛА КАНТА: ВПЛИВ НА СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО І ПРАВОВУ СИСТЕМУ</i>	4
СИДОРЕНКО Ірина Григорівна <i>МОРАЛЬНИЙ ЗАКОН: ОБМЕЖЕННЯ ЧИ ВИБІР</i>	6
ЖАРКОВА Ксенія Миколаївна <i>УЯВНИЙ ДІАЛОГ І. КАНТА ТА Е. ФРОММА ПРО МОРАЛЬ, СВОБОДУ І ЛЮБОВ</i>	7
ДРОЗДОВСЬКА Олександра Сергіївна, ЧАЇН Діана Олександрівна <i>ЕТИКА І. КАНТА ТА ЇЇ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ У ВИКЛИКАХ ТА ПАРАДИГМАХ СУЧАСНОСТІ</i>	8
ЯКУБЕНКО Павло Ігорович <i>ВАЖЛИВІСТЬ ВЧЕННЯ І. КАНТА У СЬОГОДЕННІ: ВПЛИВ НА НАУКУ, КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК</i>	10
МАШТОЛЯР Єлизавета Олегівна <i>УКРАЇНСЬКИЙ СУЧАСНИК І. КАНТА ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА: ІРРАЦІОНАЛІЗМ ПРОТИ РАЦІОНАЛІЗМУ</i>	12
БЕЗКРОВНА Ярослава Вадимівна <i>ПОСТМОДЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КАНТІВСЬКОГО КАТЕГОРИЧНОГО ІМПЕРАТИВУ</i>	14
ХАЛЮК Марія Вікторівна <i>СВОБОДА В УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА</i>	16
СТРИКУН Ростислав Володимирович <i>ФІЛОСОФСЬКЕ ОБГРУНТУВАННЯ ІДЕЇ МИРУ ЗА І. КАНТОМ: ПЕРЕГЛЯД У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ</i>	18
ЧЕРЕДНІЧЕНКО Інна Олександрівна <i>КАНТІ ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ВОЛІ</i>	20
ЛЕВДА Богдан Романович <i>ІДЕЇ ВІЧНОГО МИРУ І. КАНТА: ВАЖЛИВИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МИРОТВОРЧОЇ ДУМКИ</i>	21

ЗБРУЦЬКА Анастасія

АВТОНОМІЯ ВОЛІ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КАНТОВСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....24

СТРИКУН Ростислав Володимирович

ФІЛОСОФСЬКЕ ОБГРУНТУВАННЯ ІДЕЇ МИРУ ЗА І. КАНТОМ: ПЕРЕГЛЯД У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....25

BROVARETS Mykyta

THE TRANSCENDENTAL SUBJECT IN IMMANUEL KANT'S CRITICAL PHILOSOPHY: ESSENCE AND CONTEMPORARY RELEVANCE.....27

ШИНКАРУК Василь Дмитрович,
доктор філологічних наук, професор
ШИНКАРУК Олександра Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕТИКО-ПРАВОВІ ІДЕЇ ІММАНУЇЛА КАНТА: ВПЛИВ НА СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО І ПРАВОВУ СИСТЕМУ

Дій так, ніби максима твоїх дій
могла б стати через твою волю
загальним природним законом

Іммануїл Кант

Етико-правові ідеї Іммануїла Канта, німецького філософа і вченого, родоначальника німецької класичної філософії, одного із найвпливовіших мислителів в історії філософії, який заклав основи етичного і правового мислення, актуальні на даному етапі розвитку людського суспільства. Яків Голосовкер, філософ, письменник і перекладач, який закінчив Університет св. Володимира у Києві (1913), відзначив «На шляху людської освіченості існує місток, обминати який неможливо; ім'я цьому місткові – Іммануїл Кант»[1].

Ідеї Іммануїла Канта про моральний закон, автономію волі і верховенство розуму стали наріжним каменем сучасних уявлень про право і суспільну мораль. Центральне місце в етиці німецького філософа Іммануїла Канта займає категоричний імператив, який визначає справедливість і правові норми як універсальні і незалежні від суб'єктивних бажань чи інтересів, що вплинуло на формування сучасних правових стандартів, таких як принцип рівності перед законом, який означає, що всі люди, незалежно від їхнього походження, соціального статусу, майнового стану, раси, статі, релігії чи інших ознак, мають однакові права та обов'язки перед державою, її законами. Жодна особа не може мати привілеїв чи обмежень, які не передбачені законодавством, а правосуддя має здійснюватися неупереджено і справедливо. Цей принцип є основою демократичного суспільства і гарантує захист прав людини, сприяючи верховенству права і соціальній справедливості.

Одним із основних понять етики Іммануїла Канта є автономія волі, яка передбачає, що людина повинна діяти не з примусу чи страху перед покаранням, а виходячи з морального обов'язку. Автономія волі в етиці Іммануїла Канта означає, що моральний закон виходить із самого розуму людини, а не ззовні, тобто з Божої волі, суспільних норм. Людина як розумна істота є самозаконодавцем і діє відповідно до категоричного імперативу – універсального морального принципу, який вона формулює сама, керуючись вимогою загальнолюдської справедливості.

Автономія волі передбачає моральну відповідальність і свободу особистості, яка підкоряється лише законам власного розуму. У правовій сфері ця концепція виражається у принципах верховенства права, поваги до людської гідності та особистої відповідальності перед законом.

Правова філософія Іммануїла Канта базується на ідеї, що право – це система норм, яка обмежує зовнішню свободу людей, забезпечуючи співіснування індивідів у суспільстві. Філософ наголошував на необхідності загального законодавства, яке б забезпечувало рівноправність і захист прав кожної особи, що стало основою для розвитку демократичних правових систем. Особливістю етико-правового вчення німецького філософа Іммануїла Канта є концепція свободи, яку вчений розглядав не як абсолютну вседозволеність, а як усвідомлену відповідальність людини перед моральним законом. Філософ вводить поняття автономії волі, за яким справжня свобода можлива лише тоді, коли людина діє відповідно до морального обов'язку, а не під впливом зовнішніх обставин чи особистих бажань. Свобода в Іммануїла Канта невід'ємно пов'язана з розумом і моральним законом, адже лише раціональна істота здатна самотійно обирати добро і виконувати моральний обов'язок. Вчений стверджував, що справжня свобода можлива лише в межах закону, який встановлює рівні права для всіх громадян. Цей принцип лежить в основі сучасного розуміння громадянських прав та їхнього захисту на міжнародному рівні.

Погоджуємося з думкою І. Моррісона, що «Етика Канта апріорна, тобто «чиста» й протистоїть емпіричному її виміру. Лише така мораль є належною та справжньою, тоді як емпіричне сприймається філософом таким, що перешкоджає чистому її виміру. Зазначене положення випливає з того, що моральний закон, з огляду на вимоги універсальності й необхідності, не може бути емпірично обґрунтованим [2, с. 9].

Значний вплив ідеї Іммануїла Канта мали і на міжнародне право, адже його ідея «вічного миру» передбачала створення федерації незалежних держав, що керуються спільними принципами права і моралі. На нашу думку, ця концепція стала теоретичною основою для створення таких організацій, як ООН та Європейський Союз.

Отже, етико-правові ідеї Іммануїла Канта відіграли значну роль у формуванні сучасної правової системи і суспільного устрою та заклали основи сучасного підходу до прав і свобод, який закріплений у Загальній декларації прав людини, а також для розвитку демократичних держав, міжнародного права і концепції прав людини, які є ключовими для сучасного світу.

Література:

1. Голосовкер Я. Е. (1963). Достоевський і Кант. Роздуми читача над романом «Брати Карамазови» і трактатом «Критика чистого розуму». М. 104 с.
2. Morrisson I.P.D. (2008). Kant and the role of pleasure in moral action. Ohio: Ohio University Press. 240 p.

СИДОРЕНКО Ірина Григорівна,
*кандидатка філософських наук, доцентка,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

МОРАЛЬНИЙ ЗАКОН: ОБМЕЖЕННЯ ЧИ ВИБІР

В основних працях з етики «Основоположення до метафізики моралі» та «Критика практичного розуму» німецький філософ І. Кант критично осмислював ідеї просвітителів щодо принципу «розумного егоїзму» як рушія моральності, а також впливу середовища на моральність людини. Натомість Кант проголосив формулу «Моральний закон у мені».

Що означає кантівське «Моральний закон у мені»? Філософ стверджував, що моральний закон неодмінно містить у собі абсолютну необхідність, тобто, якщо кажуть «говори правду», то мається на увазі – говори правду завжди, за будь-яких обставин. Кант вважав, що сказати неправду неможна навіть заради спасіння життя друга. Настільки ж категоричними, безумовними є всі інші моральні норми.

Людина визначається певними моральними межами. Перетнувши їх, людина руйнує людяність у собі. У моральності йдеться не про закони, «за якими все відбувається» (закони природи, тут панує принцип необхідності); а про закони, «за якими все має відбуватися» (світ свободи).

Моральний закон – це абсолютний закон. Що ж тоді може мислитися в якості абсолютного начала? Відповідь Канта – добра воля – чиста воля, якій ми даємо оцінку без урахування будь-якого корисливого моменту: жодна з якостей людського духу, людської душі – мужність, дотепність, щирість і т.п. – не є безумовною цінністю, якщо за ними не стоїть чиста добра воля. До прикладу, розважливість без доброї волі може набути форм байдужості, волелюбності - всездозволеності. Добра воля – це воля, на яку не чинять жодного впливу зовнішні моменти (я роблю не тому, що це принесе користь; не тому, що так склалися обставини; не з примусу. Я роблю так, бо таким є моє воління).

Згідно з Кантом, моральний закон має бути самоочевидною основою поведінки для всіх. Однак, людина – недосконала істота, людська воля керується не лише розумом. Тому моральний закон виступає як примус, як необхідність діяти всупереч. Таким чином, моральний закон набуває форми примусового веління – імперативу.

Кантівська моральна формула - категоричний імператив «Чини так, щоб ти завжди ставився до людства і в своїй особі, і в особі всякого іншого так само, як до мети, і ніколи не відносився б до нього, як до засобу» - як абсолютний закон є закон доброї волі.

Уявімо, що людина потрапила в скрутні ситуацію, із якої може вийти, давши обіцянку без наміру її виконувати. Тут варто розрізняти два питання: чи

є така поведінка розсудливою? та чи є вона моральною? (1) за допомогою неправдивої дії можна вийти з конкретної складної ситуації, але не можна передбачити наслідків для людини, що втратила довіру. Вона може з часом втратити більше, ніж отримала. Тому розсудливість вимагає давати чесні обіцянки. (2) Якщо дотримуватися розсудливості як моральної вимоги, тобто категоричної, безумовної. Як дізнатися, що вона є такою? Треба провести умоглядний експеримент та задатися питанням: чи хочу я, аби кожен мав право на неправдиву обіцянку в подібних ситуаціях (складних для себе)? Чи хочу я, аби неправда стала всезагальним законом для всіх?

Категоричний імператив пропонує індивіду у ході умоглядного експерименту встановити – чи відповідають реальні мотиви його поведінки моральному закону. Виведений Кантом моральний закон не ставить людину у жодні рамки обов'язку та заборони. Вимоги цього закону у всіх своїх вчинках виходити з автономії власної волі є наголосом на прийнятті людиною самостійних рішень: «Принцип автономії є єдиним принципом моралі».

Моральна дія означає, що, згідно універсальних моральних принципів, сприймати інших як «своїх-інших», тобто розглядати їх як відображення власної самості, міри своєї людяності. Приймаючи певну модель поведінки, слід усвідомлювати, чи відповідає вона уявленням про високоморальні зразки поведінки взагалі. Зовнішні обставини, якщо вони є антигуманними, не є виправданням людської слабкості. Людина може бути як сильною, так і слабкою, відчувати страх, розпач і тому піддатися насиллю. Але при цьому, будучи істотою моральною, зобов'язана не виправдовуватися зовнішніми чинниками та не покладати свою провину на інших.

Кантівський принцип моральності – це принцип постійного пошуку істини, принцип творчості.

ЖАРКОВА Ксенія Миколаївна,
студентка економічного факультету
Науковий керівник:
ДОДОНОВА Віра Іванівна
д, філос. н., проф.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

УЯВНИЙ ДІАЛОГ І. КАНТА ТА Е. ФРОММА ПРО МОРАЛЬ, СВОБОДУ І ЛЮБОВ

Проблема моралі, свободи та любові — одна з найглибших у філософії Іммануїл Кант і Еріх Фромм, незважаючи на різницю в історичному контексті та

підходах, говорять про те саме: як бути моральною, гідною та зрілою людиною. У цьому есе я прагну показати, як категоричний імператив Канта та моральні принципи перегукуються з етикою любові Еріха Фромма. Вони допомагають зрозуміти, що означає бути людиною в повному сенсі цього слова — вільною, відповідальною та здатною любити.

Категоричний імператив Канта — це моральний принцип, який закликає людину діяти так, ніби її вчинок міг би стати загальним законом для всіх. Тобто чинити не з вигоди чи страху, а з поваги до морального закону. Людина повинна бути метою, а не засобом — у цьому полягає глибокий сенс гідності. Моральність, за Кантом, — це дія, вільна від пристрастей і керована розумом.

Кант наголошує на тому, що моральна поведінка має виходити з почуття обов'язку. Моральні установки його етики — це автономія волі, повага до себе та інших, відповідальність і гідність. Ці принципи не завжди зручні, але вони формують людину як морального суб'єкта, що здатен самостійно розрізняти добро і зло.

Зовсім іншої мови вживає Еріх Фромм, але його мета — дуже подібна. У своїй праці *«Мистецтво любити»* він описує любов як мистецтво, що потребує знань, зусиль і внутрішньої зрілості. Любов для Фромма — це не емоція, а активна життєва позиція, що включає турботу, повагу, відповідальність і пізнання. Він розглядає любов як прояв глибокої моральної зрілості людини, її здатності поважати свободу іншого і приймати його як цінність.

Попри різницю між цими двома мислителями, їх об'єднує спільна віра в те, що **людина має бути вільною і моральною**, а любов і моральність — це не протилежності, а дві сторони однієї глибокої людської природи. У Канта — це закон розуму, у Фромма — покликання серця, але обидва говорять про гідність, відповідальність і повагу.

Мені здається, що в умовах сучасного суспільства, де часто переважають вигода й егоїзм, ідеї Канта і Фромма звучать особливо актуально. Вони вчать, що бути моральною людиною — це насамперед свідомий вибір. Любов і мораль не народжуються самі по собі — вони вимагають зусиль, самопізнання і поваги до іншого. Ці філософи допомагають мені краще зрозуміти себе та навколишній світ. Вони нагадують, що моральність — це не просто правила, а форма життя, в якій людина зберігає свою гідність і творить добро — навіть тоді, коли це важко.

Література:

1. Фромм Еріх *Мистецтво любові*. К.: «КСД»-2022, -190 с.

ДРОЗДОВСЬКА Олександра Сергіївна, ЧАЇН Діана Олександрівна
студентки 2 курсу, спеціальність «Соціальна робота»,
факультет гуманітарно-педагогічний
Науковий керівник:
ЧЕКАЛЬ Людмила Анатоліївна
Національний університет біоресурсів

ЕТИКА І. КАНТА ТА ЇЇ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ У ВИКЛИКАХ ТА ПАРАДИГМАХ СУЧАСНОСТІ

Філософія Еммануїла Канта (1724–1804) стала однією з найвпливовіших у західному інтелектуальному спадку. Його етичне вчення, сформульоване за доби найдосконалішої метафізики - німецької класики, - не лише вплинуло на моральну свідомість європейських народів, а й стало підґрунтям для сучасних концепцій прав людини, справедливості та суспільного порядку [6]. Попри історичну відстань, кантівська етика залишається актуальною відповіддю на численні виклики ХХІ століття.

Кант розглядав мораль не як зовнішню вимогу або низку заборон, а як внутрішній обов'язок, заснований на розумі. Він протиставляв гетерономію (вплив зовнішніх чинників) — автономії моральної волі, що діє за власними законами [6]. Центральним елементом його етики є категоричний імператив — універсальний моральний закон. Найвідоміша його формула звучить так:

«Чини лише за тією максими, керуючись якою ти водночас можеш побажати, щоб вона стала універсальним законом» [6].

Інша важлива формула категоричного імперативу — це заклик ніколи не розглядати людину лише як засіб для досягнення мети:

«Чини так, щоб людство у твоїй особі та в особі кожного іншого завжди було і як мета, і як засіб» [6].

Таким чином, моральність за Кантом полягає у повазі до гідності кожної особи, у свободі та відповідальності за власні вчинки. На відміну від утилітаризму, Кант заперечував виправдання дій лише на основі наслідків — моральна дія має бути доброю вже за наміром [3].

У ХХІ столітті моральний компас людства постійно перевіряється: війни, екологічна криза, біоетичні дилеми, технологічний розвиток. Етика Канта продовжує служити орієнтиром у таких колізіях.

Загальна декларація прав людини (1948) втілює кантіанське розуміння гідності та автономії особистості [4]. У часи, коли загострюються політичні конфлікти, соціальні кризи та нерівність, кантівська вимога морального ставлення до кожного набуває нового змісту [9].

У праці «До вічного миру» Кант виступав за міжнародний правопорядок і неприпустимість війн [5]. У сучасному контексті, особливо на тлі російської агресії та війни в Україні, кантівські принципи залишаються моральним орієнтиром для людства [9].

Кантівська етика не дозволяє розглядати людину як об'єкт або інструмент. У цифрову добу це надзвичайно важливо. Алгоритми, пов'язані з ухваленням рішень, повинні враховувати моральну автономію особи [1].

Маніпуляція даними та інформаційними потоками підриває свободу вибору людини [8].

Генетичні експерименти, евтаназія, аборти — усі ці, досить одіозні, кроки людства вимагають етичної оцінки. Згідно з Кантом, навіть у добрих намірах не можна використовувати людину як засіб. Життя має абсолютну цінність [3; 6].

Етику Канта часом критикують за надмірний раціоналізм та нехтування емоціями. Проте, сучасні мислителі, - приміром, - Ю. Габермас, Л. Флоріді, - адаптують її до нових умов, поєднуючи з ідеями діалогу, інформаційної відповідальності, емпатії [1; 2].

Етика І. Канта — це не лише інтелектуальний спадок, а й практичний моральний орієнтир сучасності. Вона нагадує: справжній прогрес можливий лише там, де панують повага до гідності, свободи й розуму кожної особи.

Список використаних джерел:

1. Floridi L. The Ethics of Information. Оксфорд : Oxford University Press, 2013. 256 с.
2. Габермас Ю. Моральна свідомість і комунікативна дія. Львів : Вид-во УКУ, 2019. 304 с.
3. Загальна декларація прав людини. ООН, 1948. URL: <https://www.un.org>
4. Кант Е. До вічного миру. Харків : Фоліо, 2006. 127 с.
5. Кант Е. Основи метафізики моралі. Київ : Юніверс, 2002. 224 с.
6. Rawls J. A Theory of Justice. Гарвард : Harvard University Press, 1971. 607 с.
7. Velasquez M., Andre C., Shanks T., Meyer M. Ethical Principles in Business. Нью-Йорк : Pearson, 2020. 416 с.
8. Етика Канта і сучасність : реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12680/>

ЯКУБЕНКО Павло Ігорович,

студент факультету захисту рослин, біотехнології і екології

Науковий керівник:

КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ВАЖЛИВІСТЬ ВЧЕННЯ І.КАНТА У СЬОГОДЕННІ: ВПЛИВ НА НАУКУ, КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Іммануїл Кант (22 квітня 1724 року-12 лютого 1804 р. в східній частині Пруського королівства, м. Кенігсберг. 1724, Німеччина)

німецький філософ, родоначальник німецької класичної філософії. У своїх

численних роботах стверджував, зокрема, що умова пізнання — загальнозначимі апріорні форми, що упорядковують хаос відчуттів. У 1740 році Іммануїл став студентом теологічного факультету Кенігсберзького університету, куди він вступив за наполяганням батьків. Але найбільше його цікавили природознавство, філософія, математика. З 1746 по 1755 рік, після закінчення університету, він служив домашнім вчителем. І тільки в 1755 році Кант почав викладати в рідному університеті, хоча це було не дуже легко.

Під час Семирічної війни з 1758 по 1762 рік Кенігсберг перебував під юрисдикцією російського уряду.

З 1786 року Кант займає посаду ректора університету, а в 1788 році переобирається на другий термін.

В «докритичний» період Кант виступав як впливовий вчений, теоретик, природодослідник. У цей період він визнавав можливість об'єктивного існування речей поза свідомістю людини. Опублікував свою визначну роботу «Загальна природна історія і теорія неба» (1755), в якій обґрунтував гіпотезу про природне походження сонячної системи. Зробив важливе відкриття про гравітаційну взаємодію Місяця і Землі, яка впливає на швидкість їхнього обертання, про сповільнення обертання Землі внаслідок тертя, викликаного припливами і відпливами. Всі ці ідеї Канта стали основою для нового погляду на світ як на рухливий, змінний, суперечливий. Це відіграло важливу роль у формуванні діалектики.

«Критика чистого розуму» - головна філософська праця І. Канта

У «критичний період» творчість Канта набуває іншого гатунку. Він фактично став на шлях заперечення пізнання речей, їхньої сутності. В цей період Кант публікує ряд праць таких, як «Критика чистого розуму» (1781), «Критика практичного розуму» (1788), «Критика здатності суджень» (1790).

Головна ідея цих творів — це «критика» теорії пізнання, теза про те, що людина перш ніж з'ясувати сутність речей повинна встановити межі своїх пізнавальних можливостей; що вона зможе пізнати, а що не зможе.

Це вчення Канта про антиномії «чистого розуму» відіграло важливу роль у розвитку діалектики. Позитивним у вченні Канта було уявлення про роль антагонізмів у суспільному розвитку і про необхідність вічного миру, якого можна досягти через взаєморозуміння між народами, міжнародну торгівлю, співробітництво, врахування взаємних інтересів, невтручання в внутрішні справи держав, статус-кво кордонів.

Серед проблем, які сьогодні є надзвичайно актуальними, — це забезпечення міжнародної безпеки і миру. На жаль, зараз наявні збройні конфлікти, загроза виникнення озброєного протистояння продовжує існувати. В історії філософсько-соціальної думки широко існувала розповсюджена ідея, що війна — явище вічне і закономірне, і що без неї суспільство розвиватися не зможе. Цієї точки зору дотримувались такі мислителі, як Геракліт, Платон, Гегель, хоча вони й по-різному трактували сутність війни. Війна як соціально-політичне явище та шляхи досягнення вічного миру глибоко хвилювали німецького філософа Іммануїла

Канта.

У 1795 р. був опублікований знаменитий трактат Канта “До вічного миру”, в якому мислитель глибоко аналізує причини і наслідки війни та шляхи до вічного миру. Ця робота викликала велику зацікавленість в усіх європейських країнах. У своїй праці І. Кант пропонує проект «вічного миру» - оригінальну модель міжнародних відносин і міжнародної безпеки, засновану на дотриманні норм міжнародного договору та на діяльності особливої міжнародної організації - федерації суверенних, незалежних і рівноправних держав.

Я вважаю філософське обґрунтування ідеї миру за Кантом базується на його уявленні про моральність та людську свободу.

Філософ вважав, що ми повинні поважати права та свободи інших людей, щоб жити в гармонії та зберігати справедливість та рівноправність.

Мир є результатом поваги до морального закону та гідності людей, що забезпечує спокій та безпеку для всіх.

Його творчість має значний вплив на розвиток філософської думки, особливо в галузі моралі та етики, пізнання, логіки та метафізики. У цьому науковому тезисі розглядається детальний аналіз Кантових читань, які він читав під час своїх лекцій в період з 1775 по 1785 роки.

Список використаної літератури

1. Філософське обґрунтування ідеї миру за І. Кантом. Національний університет біоресурсів і природокористування України [https://nubip.edu.ua > sites > default > files > zbir](https://nubip.edu.ua/sites/default/files/zbir).

2. Вікіпедія. Імануїл Кант. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

МАШТОЛЯР Єлизавета Олегівна,

студентка гуманітарно-педагогічного факультету,

Науковий керівник:

ЧЕКАЛЬ Людмила Анатоліївна

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

(м. Київ, Україна)

УКРАЇНСЬКИЙ СУЧАСНИК І. КАНТА ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА: ІРРАЦІОНАЛІЗМ ПРОТИ РАЦІОНАЛІЗМУ

Коли ми чуємо ім'я Григорія Сковороди, перед нами постає не просто постать українського філософа XVIII століття, а справжній символ внутрішньої свободи, мудрості, духовного пошуку. Його часто називають «українським Сократом» — і ця паралель не випадкова. Обоє мислителів об'єднує не лише любов до мудрості, але й вибір способу життя, відданість істині, незалежність мислення та віра в те, що філософія повинна служити людині. Можна позначити ще одну аксіологічну дихотомію: І. Кант — Г. Сковорода. І йдеться тут про етичний

раціоналізм І. Канта та релігійно-етичну концепцію Г. Сковороди.

Між Сократом і Сковородою — понад два тисячоліття, два світи, дві епохи. Але філософські запитання, які вони ставили, були напрочуд подібні. І Сократ, і Сковорода намагалися знайти відповідь на головне питання: як жити? Як залишатися вірним собі, істині, Богу — у світі, що постійно спокушає, змушує йти на компроміси, підлаштовуватись, втрачати себе?

Сковорода — ірраціоналіст, філософ серця. Його система мислення релігійна, вона апелює не лише до розуму, а передусім — до душі, до внутрішнього світу людини. Його ідеї про внутрішню свободу, пізнання себе, гармонію душі й «сродну працю» є актуальними й сьогодні, у світі, де ми часто втрачаємо зв'язок із собою, обстоюючи зовнішні чинники, потребуючи визнання.

Головна ідея Сковороди — це ідея внутрішньої свободи. Він вірив, що справжня свобода не залежить від соціального статусу, достатку чи влади. Вона живе в середині нас. Вона — це здатність бути в злагоді з власною природою, жити за покликанням, не зраджуючи себе. «Шукайте не щастя на землі, а щастя в собі», — писав він. І в цих словах — його життєва філософія. І, якщо для Сковороди свобода – це злагода із власною природою та серцем, - то для Канта свобода – це моральна автономія розуму.

Сковорода закликав до самопізнання. А для Канта розум є основою самопізнання. Раціоналіст Сократ, як і Кант, вважав, що пізнати себе — це перш за все пізнати межі свого розуму, свої думки, аргументи. Щодо ірраціоналіста Сковороди, - то він розглядав пізнання себе як шлях до Бога. Людина, за його переконанням, має в собі іскру божественного, і, пізнаючи себе, вона наближається до істини, до Творця. Для нього розум був важливим, але не головним. Серце — ось що відігравало центральну роль. У його світогляді розум не міг відповісти на головні запитання буття. А серце, натомість, було тим, через що відкривалася істина. Його підхід — це ірраціональна аксіологія: віра, інтуїція, одкровення — як основи пізнання.

Сковорода говорив про три світи: макрокосм (всесвіт), мікрокосм (людина) і символічний світ — світ Біблії, притч, знаків. І між цими світами постійно відбувається діалог. Людина, яка вміє читати символи, розуміти мову серця, здатна побачити зв'язок між земним і вічним.

Однією з ключових його концепцій є «сродна праця» — справа, до якої людина має природну схильність. Сковорода вважав, що кожна людина створена для чогось свого. І лише тоді, коли вона виконує свою сродну працю — вона відчуває щастя, гармонію, наповнення.

Окремої уваги заслуговує ідея гармонії через прийняття протилежностей. Сковорода вірив, що життя — це поєднання світла й темряви, радості й страждання. І вміння побачити світло в темряві, надію в розпачі, істину в сумніві — це ознака духовної зрілості. Він писав: «Востання во сне, світ во тьмі, в отчаянїї — надежда». Це не просто поетичні образи — це символи внутрішнього світу людини, яка не втрачає себе у випробуваннях, а навпаки — знаходить себе в них.

І якщо Сократ казав: «Я знаю, що нічого не знаю», а Кант у тому ж

раціоналістичному контексті запитував: «Що я можу знати?», — то Сковорода міг би відповісти: «Знай самого себе — і в тобі відкриється Бог». Бо головне — це не назовні, а всередині. Його філософія — це запрошення до духовного життя, до постійного внутрішнього діалогу, до глибокого смислу.

Отже, Григорій Сковорода — це не просто історична постать. Це дороговказ. У часи, коли навколо стільки галасу, спокус і поверховості — він нагадує нам, що найголовніше завжди відбувається всередині. Що ми маємо шукати не чужі відповіді, а власні запитання. Що вірні відповіді — не в книжках, а в серці. І саме тому сьогодні нам, як ніколи, потрібна ця тиха, мудра, внутрішня філософія Сковороди — філософія свободи, серця.

Попри різні контексти і мову філософствування, Григорій Сковорода й Іммануїл Кант зустрічаються у головному: в ідеї внутрішньої свободи, моральної гідності та пошуку істини в самій людині. Якщо Кант вибудовує систему раціонального морального закону, то Сковорода — систему духовної згоди серця з природою і Богом. Разом вони сформували цілісну картину філософської етики: з одного боку — розум як орієнтир, з іншого — серце як джерело. І сьогодні, коли ми шукаємо стабільності у складному світі, їхні ідеї залишаються «одвічними аксіологічними константами», що поєднують людину із самою собою, з іншими та з вищим смислом.

БЕЗКРОВНА Ярослава Вадимівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету,
Науковий керівник:
ЧЕКАЛЬ Людмила Анатоліївна
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПОСТМОДЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІ КАНТІВСЬКОГО КАТЕГОРИЧНОГО ІМПЕРАТИВУ

У сучасному суспільстві в межах постмодерного філософського дискурсу відбувається значна ревізія класичних етичних концепцій, серед яких особливе місце займає категоричний імператив Іммануїла Канта.

Найвідоміше формулювання категоричного імперативу визначає форму моральної поведінки таким чином: „Чини так, щоб максима твоєї поведінки на основі твоєї волі могла стати загальним природним законом”. У даному випадку моральна поведінка визначається як обмеження власного егоїзму, який ґрунтується на інстинкті самозбереження відносно аналогічної цінності інших. Його нормативна універсальність, що у XVIII столітті вважалася революційною, за доби постмодерну критично переусвідомлюється.

Однією з ключових трансформацій кантівського категоричного імперативу в постмодерному контексті є його діалогізація. Так, Юрген

Габермас пропонує переосмислення кантівського принципу універсалізації через свою концепцію «дискурсивної етики», згідно з якою моральні норми мають обґрунтовуватись у комунікативній взаємодії в ідеальній мовленнєвій спільноті. Якщо метафізика Канта досягла завершеної думки, то некласична філософія позбулась цього - її не можна уявляти як «завершену» та інтегровану думку. На відміну від Канта, котрий апелював до автономного розуму, Габермас вважав, що моральна легітимність виникає в результаті раціонального діалогу[1]. Таким чином, категоричний імператив набуває релятивістського забарвлення. Це означає, що моральне зобов'язання вже не є результатом виведення із чистого розуму, як це було у Канта, а постає як консенсус, досягнутий у відкритому та рівноправному діалозі.

Таким чином, моральний обов'язок стає наслідком демократичного обговорення, що особливо важливо в умовах постмодерного плюралізму, де жодна моральна система не має привілейованого статусу. Габермас прагнув зберегти кантівське прагнення до універсалізму, однак відмовився від метафізичних підстав, підмінюючи їх процедурною раціональністю та комунікативною практикою. Його проект є спробою об'єднати просвітницькі цінності з постмодерною чутливістю до множинності голосів, культур та досвідів.

Ще одним прикладом постмодерного переосмислення є критика ідеї «доброї волі» як основи моральності. У постмодерному світі, де множинність ідентичностей та культур набуває провідної ролі, етична суб'єктивність не може бути редукована до абстрактного суб'єкта розуму. Едвард Езедіке зазначає, що в постмодерному контексті «Кантівське уявлення про раціонального суб'єкта є занадто одновимірним для морального світу, що постійно змінюється та ускладнюється» [2]. Замість цього моральна дія розглядається як відповідь на конкретні виклики конкретного контексту, де доброчесність не обов'язково підпорядкована універсальному моральному закону.

Постмодерні критики також ставлять під сумнів кантівську тезу про практичну раціональність як джерело моральності. У класичній деонтології Канта, моральність базується на здатності суб'єкта діяти згідно із законом, який він сам собі дає, — це прояв «практичного розуму» [3]. Проте постмодерн руйнує цю концепцію єдиного морального розуму, замінюючи її на багатоголосся дискурсів, у яких істина й добро не є стабільними категоріями, а формуються через соціальну взаємодію, наративи й владу.

Таким чином, категоричний імператив у постмодерні зазнає подвійної трансформації: з одного боку, зменшується його універсальність — він стає контекстуальним; з іншого — втрачається його онтологічна нормативність. моральний закон більше не є абсолютною вимогою, а радше пропозицією до взаємного погодження. Постмодерн не заперечує необхідності морального регулювання, але зміщує його джерело: замість «апріорного розуму» Канта

— діалог і ситуативна відповідальність.

Список використаних літературних джерел

1. Бордум, Андерс. «Іммануїл Кант, Юрген Габермас і категоричний імператив». Філософія та соціальна критика, т. 31, № 4, 2005, с. 441–464. <https://doi.org/10.1177/0191453705057307>
2. Езедіке, Едвард Узума. «Сучасний аналіз кантівської концепції доброї волі та категоричного імперативу». PINISI Discretion Review, т. 4, № 2, 2020, с. 415–424. <https://www.scilit.net/publications/65f7b4287fb34be9e9c6a97a13e6d51f>
1. Ріт, Ендрюс. «Категоричний імператив і концепція практичної раціональності Канта». PhilArchive. <https://philarchive.org/rec/REATCI-3>

ХАЛЮК Марія Вікторівна,

*студентка 3 курсу, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
гуманітарно-педагогічного факультету,*

Науковий керівник:

ПРИТИКА Оксана Іванівна

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

СВОБОДА В УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОЗОФІЇ І. КАНТА

Українці вчергове довели собі та іншим, що вони існують як нація, яка має ідентичність, і здатні захищати свою незалежність, суверенітет та територіальну цілісність. Саме у таких умовах яскраво проявляються риси національної культури, що сформована під впливом природних, соціальних чинників та лежить в основі ідентичності [2; с.353].

У цьому контексті цікавим є погляд на одну з ключових особливостей менталітету крізь призму концептів філософії І. Канта та кроскультурної науки. Адже свобода у його вченнях має не лише етичний, а й правовий зміст і є базисом для права й моралі. У його розумінні це незалежність від примусу з боку волі іншого. А справедливість державного примусу полягає у перешкоджанні таким спробам обмеження свободи [3].

У 2020 р. 83.9% українців відзначили найважливішою цінністю «свободу» [2; с.17]. Агресія, домінування, обмеження свобод та авторитаризм викликають активний спротив, що можна проілюструвати кількістю повстань в українській історії, зокрема трьома сучасними революціями – «На граніті» (1990 р.), «Помаранчевою» (2004 р.) та «Революцією гідності» (2014 р.). Тут важливим є й історично сформоване сприйняття лідера, який має враховувати інтереси громадян, а у разі ж втрати легітимності він може бути позбавлений влади [2; с.357].

Однак це прагнення свободи виражається й у скептицизмі громадян щодо формальних інститутів, сприйнятті правил та обмежень як гнучких, необов'язкових. Це пов'язано з невірою у здатність держави якісно і невибірково виконувати свої функції, зокрема й тому, що в імперіях та СРСР формальні інститути виконували переважно репресивну функцію та сприймалися як «чужі». На противагу сформувалася непохитна довіра до неформальних інститутів – родина, близькі, друзі та спільнота [2; с.17]. Проте у воєнний час здійснюється консолідація навколо держави та суспільних інститутів.

За Кантом свобода є обов'язковою умовою моральної автономії, як здатності особи самостійно встановлювати моральні закони, керуючись розумом, а не зовнішніми впливами чи особистими бажаннями. Це означає, що моральна дія має виходити з внутрішнього обов'язку, а не з прагнення до вигоди чи страху перед покаранням. Він підкреслює, що така автономія полягає в здатності діяти за принципами, які можуть бути універсальними законами для всіх розумних істот [3]. І саме вона є основою людської гідності.

У контексті української національної культури, попри певний патерналізм, нав'язаний перебуванням у СРСР, прагнення до автономії проявляється в одній з її ключових підвалин – волі. Вона є особливим національним концептом, коріння якого сягає козацьких часів, і дещо перегукується з філософськими визначеннями, зокрема І. Канта. Воля полягає у здатності ухвалювати рішення самостійно, незалежно від примусу, і є проявленням суб'єктності [2; с. 355].

Показовим прикладом є стійкість позицій України щодо питання продовження боротьби та збереження територіальної цінності. Адже попри тиск деяких міжнародних акторів, що закликають до поступок заради припинення бойових дій, інформаційно-психологічні операції з боку країни-агресорки та об'єктивне виснаження ресурсів, держава не відступає від принципів захисту суверенітету та людської гідності [1].

Однак варто зазначити, Україна є країною, у якій, через історичні обставини, домінантний вертикальний колективізм та значно проявлений вертикальний індивідуалізм, а в кризові моменти відбувається горизонтальна активація суспільства [2; с. 142]. Це робить менталітет абсолютно унікальним.

Таким чином основою української національної культури є прагнення до свободи та автономії, як на суспільному, так і на індивідуальному рівнях. Ці концепти значною мірою ж підвалинами людської гідності, прикладом стала «Революція гідності». На рівні державності, їй не притаманне прагнення до централізації, у разі втрати очільником легітимності вірогідне позбавлення його повноважень. Наявна висока недовіра до формальних інститутів через тривалу історію бездержавності та каральні функції інститутів держав-окупанток, натомість висока довіра до родини, громади тощо. У кризових ситуаціях активуються риси горизонтального колективізму, що може призвести до ґрунтовних змін у національній культурі.

Поступове підвищення довіри до держави як до гарантки свобод та відповідного сприйняття правил можливе у разі реформування інститутів для

якісного виконання ними функцій. Тоді сприйняття свободи зміниться з історичної боротьби з обмеженнями на гарантовану можливість реалізовувати свою волю згідно моральних принципів.

Україна не є індивідуалістичною державою, однак у багатьох моментах її національна культура є нетиповою ілюстрацією ідей Канта щодо свободи, автономії та людської гідності.

Список використаних джерел

1. Грушецький А. Динаміка готовності до територіальних поступок та фактор гарантій безпеки для досягнення мирних домовленостей. Київ: Київський міжнародний інститут соціології, 2024. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=1465&page=1>
2. Стародубська, М. Як зрозуміти українців: кроскультурний погляд. Харків: Віват, 2024. 400 с.
3. Kant, I. Social and Political Philosophy. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall 2024 Edition. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2024/entries/kant-social-political/>

СТРИКУН Ростислав Володимирович,
*студент 3 курсу, спеціальність «Агроінженерія»,
механіко-технологічний факультет,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОБГРУНТУВАННЯ ІДЕЇ МИРУ ЗА І. КАНТОМ: ПЕРЕГЛЯД У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Іммануїл Кант засновник німецької класичної філософії, один з найбільш ранніх прихильників ідеї про те, що вічний мир можна забезпечити за допомогою загальної демократії та міжнародного співробітництва. Його філософія стала значущим етапом у прагненні до всеосяжного та справедливого миру.

Головною працею І. Канта, в якій він всебічно розглядає проблему миру, був його відомий трактат "До вічного миру" (1795). Перша стаття, з якої починається трактат, власне, і формулює цю найважливішу вимогу до будь якого мирного договору, якщо він і справді має на меті мир, а не тимчасове припинення війни. "Жоден мирний договір, – вказує Кант, – не повинен вважатися таким, якщо під час його укладання таємно зберігаються підстави для майбутньої війни" [1. с. 8].

Кант вважав, що основною передумовою загального і тривалого миру – як у межах окремої держави, так і у взаєминах між народами – є утвердження принципу права як створення універсального правового порядку, який би регулював усі можливі стосунки між людьми. Мир, за його переконанням стає можливим лише тоді, коли взаємини набувають правового змісту, адже саме прагнення до миру є головною метою права.

На думку І. Канта, для досягнення «вічного миру» люди повинні проявляти «єдність об'єднаної волі», а саме – це розуміється як колективне досягнення, тобто зусилля усього громадянського суспільства. Такий підхід дозволить зупинити конфлікт й не допустити війну [3, с. 121].

Кант виступав проти космополітизму, вважаючи його загрозою свободі та миру. Він був впевнений, що світова держава неминуче призвела б до деспотизму, адже чим більше її територія, тим складніше її контролювати. Такий деспотизм швидко б перетворився на анархію, що суперечить принципам права. Натомість Кант пропонував союз народів – не як суверенну владу, а як добровільне об'єднання, яке кожен учасник може залишити в будь-який момент.

Мир є не лише моральною метою, а й обов'язком, який покладено на людину як на розумну істоту, стверджував Кант. Цей обов'язок передбачає прагнення до створення загального правового громадянського суспільства, де свобода кожного узгоджується зі свободою інших, формування держави, що діє згідно із законами, об'єднання в міждержавні союзи та дотримання принципів всесвітнього громадянства у взаєминах між людьми [1. с. 12].

Кант вважав найвищим моральним принципом категоричний імператив – універсальний і обов'язковий моральний закон, що має суто формальний і загальний характер. Його категоричність полягає в тому, що він не залежить від жодних цілей чи обставин і має виконуватись заради самого морального обов'язку. Кант сформулював кілька його варіантів, зокрема: «Дій так, щоб ти завжди ставився до людства, як у своїй особі, так і в особі будь-кого іншого, як до мети, а не лише як до засобу», та «Дій так, щоб максима твоєї волі могла водночас стати принципом загального законодавства» [3].

Стан миру має бути запровадженим, і єдиний шлях до цього полягає в створенні громадянського суспільства. Тому не дивно, що одна з перших умов досягнення миру викладена Кантом у формі постулату: "Всі люди, що мають можливість впливати один на одного, повинні належати до якогось громадянського устрою" [1. с. 10].

Отже, філософія миру Іммануїла Канта ґрунтується на поєднанні моралі, права та розуму. Він розглядає мир не лише як політичну мету, а як моральний обов'язок кожної розумної істоти. Запорукою справжнього, тривалого миру, на його думку, є утвердження загального правового порядку, заснованого на свободі, рівності та взаємній повазі. Кант виступає за створення правових держав, громадянського суспільства та міждержавних союзів, які діють на основі добровільного об'єднання, а не примусу. Категоричний імператив, як центральний моральний принцип, вимагає поваги до кожної особистості як до мети, що лежить в основі мирного співіснування. Таким чином, шлях до «вічного миру» можливий лише через моральне вдосконалення суспільства, розвиток права і міжнародне співробітництво, що спирається на розум і свободу.

Список використаних джерел:

1. Гусєв В. І. І. Кант: філософське обґрунтування ідеї миру. Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. Т. 18. 2000. 8-16 с.

2. Іммануїл Кант "До вічного миру": Хрестоматія для лінивих: веб-сайт. URL: <https://anthologyforthelazy.webnode.com.ua/l/immanujil-kant-do-vichnogo-miru/>
3. Лопацька Н. М. Історико-філософське обґрунтування ідеї миру / Н. М. Лопацька // Актуальні питання історії України, всесвітньої історії та методик їх викладання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 19 трав. 2023 р.) / Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. – Рівне : МЕНУ, 2023. – 119-122 с.

ЧЕРЕДНІЧЕНКО Інна Олександрівна,
студентка економічного факультету
Науковий керівник :
ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро Іванович
к.філ.н, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАНТ І ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ВОЛІ

Питання свободи волі завжди залишалося одним із центральних у філософії, адже воно визначає, чи здатна людина діяти незалежно від зовнішніх обставин і природних причин. Іммануїл Кант, один із найвпливовіших мислителів епохи Просвітництва, запропонував унікальну концепцію, де свобода є необхідною умовою морального закону. Розуміння Канта щодо свободи волі є ключовим для аналізу етичних, метафізичних та антропологічних аспектів людського існування.

У "Критиці практичного розуму" Кант пише, що "свобода — це властивість причиновості розумної істоти, діяти незалежно від будь-яких сторонніх визначень". Таким чином, свобода у Канта — це не свобода робити все, що заманеться, а здатність діяти згідно із самостійно прийнятим моральним законом. Кант стверджує, що свобода є передумовою морального закону. Людина, визнаючи себе суб'єктом морального обов'язку, водночас стверджує свою свободу. Кантівський категоричний імператив вимагає від нас діяти так, щоб наші вчинки могли стати універсальним законом. Це можливо лише за умови, що ми є вільними суб'єктами.

Для обґрунтування можливості свободи Кант вводить поділ на два рівні дійсності: феноменальний (світ явищ, підпорядкований законам природи) та ноуменальний (світ речей у собі, де можливе самодетерміноване моральне воління). Людина, як істота двоїстої природи, водночас є і природною істотою, і моральним агентом. У феноменальному світі наші вчинки мають природні причини, але як ноуменальні істоти ми вільні в моральному виборі. Свобода, за Кантом, належить до ноуменальної сфери, оскільки її не можна пояснити

причинністю природи. Він стверджує, що людина як розумна істота діє під впливом морального закону, що є проявом її автономії.

Цей підхід дозволяє Кантові уникнути як фаталізму, так і свавільної волі. Свобода у нього не емпіричне явище, а трансцендентальна передумова моральності: ми повинні *припускати* свободу, щоби мати підстави говорити про моральну відповідальність. Без свободи неможлива етика — але й довести свободу як факт ми не можемо, лише визнати її необхідною умовою практичного розуму. Свобода для Канта — це здатність діяти відповідно до власних принципів, незалежно від зовнішніх примусів. Таким чином, детермінізм у природі співіснує з моральною автономією.

Окрім того, поняття автономії — центральне для кантівської етики. Автономна воля — це воля, яка сама дає собі закон, незалежно від зовнішніх впливів. І саме завдяки цій автономії людина є моральним суб'єктом.

І. Кант створив надзвичайно впливову концепцію свободи волі, яка поєднує моральну відповідальність з філософським реалізмом. Його розрізнення феноменального і ноуменального рівнів дійсності дало змогу зберегти уявлення про людину як вільну істоту в межах причинно зумовленого світу. Хоча кантівське обґрунтування свободи не є доказом у традиційному сенсі, воно слугує потужним моральним аргументом на користь визнання свободи як необхідної умови людської гідності та морального закону. Кант доводить, що свобода волі є не тільки метафізичним принципом, але й практичною необхідністю для існування етики. Його ідеї залишаються актуальними в сучасних дискусіях про природу свободи, моральність і відповідальність.

ЛЕВДА Богдан Романович,
студент економічного факультету
Науковий керівник :
ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро Іванович
к.філ.н, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІДЕЇ ВІЧНОГО МИРУ І. КАНТА: ВАЖЛИВИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МИРОТВОРЧОЇ ДУМКИ

У добу, коли Європа знову охоплена масштабною війною, співставною хіба що з Другою світовою, а провідні держави – зокрема США та Китай – дедалі частіше демонструють готовність до територіальної експансії інших країн, порушуючи крихку глобальну рівновагу, особливо актуальним згадати про ідеї мислителів, які вперше обґрунтували можливість мирного співіснування держав задля спільного стабільного майбутнього.

Іммануїл Кант був не першим, хто висунув ідею «вічного миру». Ще до його народження в епоху Просвітництва низка мислителів формували концепції, спрямовані на припинення воєн у Європі шляхом запровадження регулятивних механізмів. Серед них слід відзначити Вільяма Пенна – англійського лідера квакерів, який одним із перших запропонував створення загальноєвропейської інституції, уповноваженої приймати рішення щодо запобігання війнам. [1]

У 1713 році французький публіцист Шарль Ірене Кастель де Сен-П'єр опублікував свою ключову працю – «Проект установа вічного миру в Європі». У ній він висловив ідею створення постійного союзу європейських держав, що передбачав формування спеціальної ради, яка б виконувала функції арбітражного суду у міждержавних конфліктах. Така рада мала б повноваження запроваджувати санкції у випадку порушення встановлених норм. Особливе значення надавалося гарантіям безпеки та захисту прав кожної держави-учасниці, що, на думку автора, мало б сприяти відмові від збройних конфліктів і територіальних претензій. Втім, ідея Шарля де Сен-П'єра зазнала всебічної критики з боку його сучасників, попри значні зусилля, які він докладав для обґрунтування ефективності свого проекту. Зокрема, Вольтер вважав, що Сен-П'єр надмірно ідеалізує правителів, що, на його думку, робить запропоновану модель непридатною до практичного втілення в умовах сучасної Європи. Сам Вольтер натомість наголошував на віротерпимості як на єдиному реальному засобі запобігання війнам. [1,2]

Жан-Жак Руссо можна вважати ключовою постаттю, яка надихнула Канта на написання трактату "До вічного миру". Основним твором Руссо на цю тему є "Міркування про вічний мир", яке є своєрідним коротким викладом концепції Сен-П'єра з додаванням нових ідей. Однак Жан-Жак Руссо критикував засоби реалізації, які запропонував Сан-П'єр, вважаючи їх нереалістичними. На його думку, правителі занадто занепокоєні метою розширення своєї влади і тому ні за що не погодяться на створення всеєвропейського союзу. За Руссо, для досягнення миру необхідно, щоб приватні інтереси не переважали загальне благо, що неможливо в умовах деспотизму. Тому основною умовою миру є демократизація держав і усунення деспотизму, тобто позбавлення монархів від тотальної влади. [2]

Імануїл Кант у своєму трактаті поєднує своє філософське вчення про мораль з ідеями попередників, об'єднуючи їх в єдиному проекті. За словами дослідника Європейського Просвітництва Івана Іващенко, фундаментальною ідеєю, на якій ґрунтується вся праця, є поширення моральної автономії Канта на об'єднання осіб у формі держави. Це, в свою чергу, унеможлиблює ситуацію, коли держава розглядається як засіб досягнення цілей іншими державами. Тобто ідея вічного миру набуває інституційного виміру категоричного імперативу Канта. [3]

Основною проблемою, яку розглядає Кант у трактаті, є пошук шляхів досягнення миру між державами – такого стану, за якого усі народи зможуть співіснувати у злагоді. Для цього він пропонує низку статей, поділених на три частини: необхідні умови миру (6 статей), достатні умови (3 статті), а також два доповнення і два додатки. У першій частині йдеться про заборони, що виключають певні дії з боку держав (наприклад, укладання таємних договорів або втручання у

справи інших країн). Певні положення були надзвичайно прогресивними для свого часу а деякі утопічними, як-от: скасування постійних армій, заборона використання певних видів зброї чи ведення війни неетичними засобами. У другій частині Кант формулює гуманістичні засади миру, зокрема, захист прав людини. Центральною є ідея права на гостинність, яка в межах космополітичного права стверджує пріоритет людської гідності незалежно від належності до тієї чи іншої держави. У першому доповненні Кант вбачає гарантію миру в дії Природи, яка – навіть всупереч волі людей – спрямовує їх до згоди через мораль, право і «дух торгівлі», несумісний із війною. Друге доповнення, або ж «таємна стаття», наголошує: філософські принципи, що визначають умови можливості миру, мають враховуватись державами навіть тоді, коли вони готуються до війни. Подібно до Платона, Кант вважає, що держава має надати філософам право відкрито та вільно висловлюватися стосовно загальних принципів ведення війни та досягнення миру. [4, 5, 6]

Ідеї «вічного миру», започатковані Іммануїлом Кантом, не втрачають своєї ваги й у теперішньому, ХХІ столітті. Незважаючи на те, що вони можуть здатися утопічними на перший погляд, філософ не вдається до створення відірваного від реальності ідеалу, а, навпаки, закладає міцну філософсько-правову основу для стабільного міжнародного співіснування. Кант аргументовано показує, що лише через моральні принципи, правові норми, економічну взаємозалежність та демократичні форми управління можна створити міцний мир між країнами.

У контексті сучасних глобальних загроз і повернення до логіки «сили» замість «права», звернення до кантівської філософії миру постає не лише як питання історії, а як найбільш нагальна задача сьогодення. Його філософські погляди спонукають не до бездіяльності, а до переосмислення значення філософії у політиці, першочерговості людської гідності та важливості створення міжнародних взаємин, що ґрунтуються на взаємодопомозі, а не на вигоді.

Список використаної літератури

1. Пенн, В., де Сен-П'єр, Ш. І., Руссо, Ж. Ж., & Канта, І. (2021). ІДЕЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ У ПОГЛЯДАХ МИСЛИТЕЛІВ ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА.
2. Гусєв, В. (2003). Ідея вічного миру в політичній філософії Нового часу.
3. Ivan Ivashchenko. Головні ідеї Канта за пів години, 2024. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=faIiuuIUigo> (дата звернення: 13.04.2025).
4. Гусєв, В. (2000). І. Кант: філософське обґрунтування ідеї миру.
5. РОРОВ, V. (2024). Чи був Кант наївним пацифістом?(філософські міркування та тлі російсько-української війни). *Filosofska Dumka*, (2), 38-55.
6. Остапенко, О. І., & Ряшко, В. І. (2015). Кант: війна і мир. Важкий шлях до вічного миру. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*, (813), 209-214.

ЗБРУЦЬКА Анастасія,
*студентка 3 курсу, спеціальність «Агроінженерія»,
факультет механіко-технологічний*

Науковий керівник:
ГОРБАТЮК Тарас Віталійович,
К.філ.н., доцент
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

АВТОНОМІЯ ВОЛІ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КАНТОВСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Чи є людина дійсно вільною у своєму виборі, коли на неї впливають різноманітні соціальні, економічні та технологічні фактори? Це питання лежить в основі дискусії.

Кантівське розуміння автономії волі, яке полягає в здатності людини діяти згідно з моральним законом, встановленим нею самою, є відправною точкою для нашого аналізу. Згідно з Кантом, джерелом моральності є розум, а не зовнішні авторитети чи особисті бажання. Ключовим елементом його етики є категоричний імператив, який вимагає від нас діяти так, щоб максима нашої дії могла стати загальним законом.

Однак, сучасні технології, зокрема штучний інтелект та алгоритми, все більше впливають на процес прийняття рішень, ставлячи під сумнів традиційне розуміння свободи волі. Чи можемо ми вважати себе вільними, якщо наші бажання та переконання формуються зовнішніми силами, такими як складні алгоритми та цілеспрямовані маніпуляції? Це питання потребує ретельного розгляду та пошуку відповідей.

Окрім технологічних впливів, існують й інші фактори, що обмежують свободу волі. Економічна нерівність, соціальні структури та глобальні економічні системи також можуть значно обмежувати вибір людини. Коли люди змушені боротися за виживання, їхня свобода вибору стає обмеженою. Соціальні норми та очікування також впливають на нашу здатність приймати незалежні рішення. Тому, говорячи про автономію волі, важливо враховувати соціальну справедливість, критичний аналіз соціальних норм та розширення розуміння раціональності.

Сучасне розуміння самосвідомості допомагає нам краще зрозуміти, наскільки наші "раціональні" рішення є результатом обдуманого вибору, а не несвідомих реакцій чи нав'язаних переконань. Критичне мислення є важливим інструментом, який дозволяє нам не просто сліпо приймати нав'язані норми, а свідомо їх оцінювати та формувати власну моральну позицію. Також важливо усвідомлювати, як емоції можуть спотворювати наше раціональне мислення та впливати на нашу здатність діяти відповідно до усвідомленого морального закону.

Психологічні механізми, когнітивні упередження, несвідомі впливи та маніпулятивні технології комунікації можуть обмежувати нашу вільну волю. Розуміння цих механізмів є необхідною умовою для збереження автономії.

У цифрову епоху перед нами постають нові етичні виклики. Штучний інтелект та моральна відповідальність, автономія у віртуальному просторі та цифрова етика вимагають переосмислення наших моральних принципів. Ми повинні забезпечити, щоб технології використовувалися етично та не обмежували нашу свободу.

Для цього необхідна прозорість алгоритмів, що передбачає зрозумілість принципів їхньої роботи, даних, на яких вони навчаються, та потенційних упереджень. Також важлива підзвітність, тобто визначення відповідальності за дії ШІ, розробка правових рамок та етичних кодексів. І, нарешті, етика в технологіях, що ґрунтується на універсальних моральних цінностях, таких як справедливість, чесність, гідність та неприпустимість завдання шкоди.

У глобальному світі, де проблеми перетинають кордони, моральна відповідальність набуває колективного виміру. Глобальна солідарність, екологічна відповідальність та соціальна справедливість стають ключовими аспектами моральної дії. Ми повинні переосмислити поняття морального суб'єкта, розширити горизонти відповідальності, розвивати емпатію та глобальну свідомість, а також займати активну громадянську позицію.

Отже, як ми можемо зберегти та зміцнити автономію волі в сучасному світі? По-перше, критичне мислення є надзвичайно важливим інструментом, що допомагає нам протистояти нав'язуванню чужих думок, розпізнавати маніпулятивні

техніки та зберігати незалежність у прийнятті рішень.

По-друге, освіта, що заохочує критичне мислення та самостійне навчання, є ключем до формування автономних особистостей.

І, по-третє, самосвідомість, тобто розуміння того, як працюють технології, як нас може підштовхувати реклама чи як емоції впливають на наші рішення, допомагає нам робити більш усвідомлений вибір та не піддаватися маніпуляціям.

Отже, кантівська концепція автономії залишається актуальною, але потребує адаптації до сучасних реалій. Необхідно переосмислити поняття розуму, врахувати соціальні та культурні фактори, а також дослідити взаємозв'язок між індивідуальною та колективною автономією.

СТРИКУН Ростислав Володимирович,
*студент 3 курсу, спеціальність «Агроінженерія»,
факультет механіко-технологічний*

Науковий керівник:
ГОРБАТЮК Тарас Віталійович,
К.філ.н., доцент
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОБГРУНТУВАННЯ ІДЕЇ МИРУ ЗА І. КАНТОМ: ПЕРЕГЛЯД У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Іммануїл Кант засновник німецької класичної філософії, один з найбільш ранніх прихильників ідеї про те, що вічний мир можна забезпечити за допомогою загальної демократії та міжнародного співробітництва. Його філософія стала значущим етапом у прагненні до всеосяжного та справедливого миру.

Головною працею І. Канта, в якій він всебічно розглядає проблему миру, був його відомий трактат "До вічного миру" (1795). Перша стаття, з якої починається трактат, власне, і формулює цю найважливішу вимогу до будь якого мирного договору, якщо він і справді має на меті мир, а не тимчасове припинення війни. "Жоден мирний договір, – вказує Кант, – не повинен вважатися таким, якщо під час його укладання таємно зберігаються підстави для майбутньої війни" [1. с. 8].

Кант вважав, що основною передумовою загального і тривалого миру – як у межах окремої держави, так і у взаєминах між народами – є утвердження принципу права як створення універсального правового порядку, який би регулював усі можливі стосунки між людьми. Мир, за його переконанням стає можливим лише тоді, коли взаємини набувають правового змісту, адже саме прагнення до миру є головною метою права.

На думку І. Канта, для досягнення «вічного миру» люди повинні проявляти «єдність об'єднаної волі», а саме – це розуміється як колективне досягнення, тобто зусилля усього громадянського суспільства. Такий підхід дозволить зупинити конфлікт й не допустити війну [3, с. 121].

Кант виступав проти космополітизму, вважаючи його загрозою свободі та миру. Він був впевнений, що світова держава неминуче призвела б до деспотизму, адже чим більше її територія, тим складніше її контролювати. Такий деспотизм швидко б перетворився на анархію, що суперечить принципам права. Натомість Кант пропонував союз народів – не як суверенну владу, а як добровільне об'єднання, яке кожен учасник може залишити в будь-який момент.

Мир є не лише моральною метою, а й обов'язком, який покладено на людину як на розумну істоту, стверджував Кант. Цей обов'язок передбачає прагнення до створення загального правового громадянського суспільства, де свобода кожного узгоджується зі свободою інших, формування держави, що діє згідно із законами, об'єднання в міждержавні союзи та дотримання принципів всесвітнього громадянства у взаєминах між людьми [1. с. 12].

Кант вважав найвищим моральним принципом категоричний імператив – універсальний і обов'язковий моральний закон, що має суто формальний і загальний характер. Його категоричність полягає в тому, що він не залежить від жодних цілей чи обставин і має виконуватись заради самого морального обов'язку. Кант сформулював кілька його варіантів, зокрема: «Дій так, щоб ти завжди ставився до людства, як у своїй особі, так і в особі будь-кого іншого, як до мети, а

не лише як до засобу», та «Дій так, щоб максима твоєї волі могла водночас стати принципом загального законодавства» [3].

Стан миру має бути запровадженим, і єдиний шлях до цього полягає в створенні громадянського суспільства. Тому не дивно, що одна з перших умов досягнення миру викладена Кантом у формі постулату: "Всі люди, що мають можливість впливати один на одного, повинні належати до якогось громадянського устрою" [1. с. 10].

Отже, філософія миру Іммануїла Канта ґрунтується на поєднанні моралі, права та розуму. Він розглядає мир не лише як політичну мету, а як моральний обов'язок кожної розумної істоти. Запорукою справжнього, тривалого миру, на його думку, є утвердження загального правового порядку, заснованого на свободі, рівності та взаємній повазі. Кант виступає за створення правових держав, громадянського суспільства та міждержавних союзів, які діють на основі добровільного об'єднання, а не примусу. Категоричний імператив, як центральний моральний принцип, вимагає поваги до кожної особистості як до мети, що лежить в основі мирного співіснування. Таким чином, шлях до «вічного миру» можливий лише через моральне вдосконалення суспільства, розвиток права і міжнародне співробітництво, що спирається на розум і свободу.

Список використаних джерел:

1. Гусєв В. І. І. Кант: філософське обґрунтування ідеї миру. Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. Т. 18. 2000. 8-16 с.
2. Іммануїл Кант «До вічного миру»: Хрестоматія для лінивих: веб-сайт. URL: <https://anthologyfortheeasy.webnode.com.ua/l/immanujil-kant-do-vichnogo-miru/>
3. Лопатська Н. М. Історико-філософське обґрунтування ідеї миру / Н. М. Лопатська // Актуальні питання історії України, всесвітньої історії та методик їх викладання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 19 трав. 2023 р.) / Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. – Рівне : МЕРУ, 2023. – 119-122 с.

BROVARETS Mykyta

3rd-year student, group AI-2202

Faculty of Mechanical and Technological Engineering

Specialty: Agroengineering

Supervisor: GORBATIUK Taras

THE TRANSCENDENTAL SUBJECT IN IMMANUEL KANT'S CRITICAL PHILOSOPHY: ESSENCE AND CONTEMPORARY RELEVANCE

Immanuel Kant's critical philosophy represents a pivotal shift in Western thought, forging a path between rationalism and empiricism. Central to this philosophical revolution is the concept of the transcendental subject—a construct that serves as the foundation for human cognition and knowledge. Unlike the empirical subject, bound by sensory experience, or metaphysical constructs, the transcendental subject is an a priori

condition of possibility for experience itself. This paper examines the essence of the transcendental subject within Kant's philosophy, its implications for epistemology and metaphysics, and its enduring relevance in contemporary discussions spanning philosophy, science, and socio-cultural studies.

Kant introduces the transcendental subject in his "Critique of Pure Reason" (1781), highlighting its unique role as the unity underlying all cognitive processes. Known as the "transcendental unity of apperception", this concept asserts that the "I think" must accompany all of an individual's representations. This unity is not a substance or entity but a formal condition, enabling the synthesis of sensory inputs into coherent experience.

Kant's division of reality into phenomena (objects as they appear) and noumena (things-in-themselves) underscores the centrality of the transcendental subject. While phenomena are accessible through the faculties of sensibility and understanding, noumena remain beyond direct apprehension. The transcendental subject, however, imposes a priori categories—such as causality, space, and time—that structure the chaotic sensory manifold into intelligible phenomena.

The transcendental subject is distinct from the empirical self, which is shaped by contingent factors like personal history, culture, and physicality. This distinction aligns Kant's philosophy with modern debates on consciousness, where the focus shifts from what we perceive to how perception itself is structured.

Kant's conceptualization of the transcendental subject addresses fundamental questions in metaphysics, epistemology, and ethics. By asserting that knowledge arises through the interaction of sensory data and the active faculties of the mind, Kant dismantles the traditional dichotomy between rationalist and empiricist schools.

Kant's «Copernican Revolution» places the subject at the center of the epistemological inquiry. Rather than assuming that knowledge conforms to objects, Kant argues that objects conform to the cognitive structures of the subject. This paradigm shift not only reconciles rationalist and empiricist theories but also sets the stage for subsequent phenomenological and existential philosophies.

In his ethical works, such as the "Critique of Practical Reason", the transcendental subject assumes a moral dimension. As autonomous agents, individuals are capable of legislating universal moral laws, exemplifying Kant's principle of the categorical imperative. This moral capacity underscores the subject's dual role as a knower and a moral agent.

The transcendental subject continues to inform contemporary philosophical and scientific debates, offering insights into the nature of consciousness, identity, and socio-cultural constructs.

In cognitive science, questions about the relationship between neural processes and subjective experience evoke Kantian themes. The transcendental subject's role in structuring perception parallels discussions on the mind's active role in shaping reality, particularly in artificial intelligence research, where the focus lies on replicating human-like cognition.

Postmodern critiques, such as those by Michel Foucault and Jacques Derrida, challenge the universal applicability of Kant's transcendental subject. However, these

critiques do not negate its relevance; instead, they reframe it as a tool for analyzing how power dynamics and cultural narratives influence human cognition and perception.

In a globalized world, the transcendental subject offers a framework for understanding how diverse cultural contexts shape individual and collective identities. By emphasizing the active role of the subject in constructing reality, Kant's philosophy fosters dialogue between different epistemological traditions.

Conclusion: The transcendental subject in Kant's critical philosophy remains a cornerstone of modern intellectual inquiry. Its dual role as a cognitive unifier and a moral legislator positions it at the intersection of epistemology, ethics, and socio-cultural analysis. As humanity navigates an era of rapid technological advancement and cultural pluralism, Kant's insights remind us of the enduring power of the human subject in shaping reality and meaning.

References

1. Kant, I. (1781). "Critique of Pure Reason".
2. Allison, H. E. (2004). "Kant's Transcendental Idealism: An Interpretation and Defense". New Haven: Yale University Press.
3. Foucault, M. (1970). "The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences".
4. Guyer, P., & Wood, A. W. (1998). "The Cambridge Edition of the Works of Immanuel Kant: Critique of Pure Reason". Cambridge: Cambridge University Press.
5. Kitcher, P. (1990). "Kant's Transcendental Psychology". Oxford: Oxford University Press.